

Ομιλία εις το ότι ο Θεός δεν είναι αίτιος των κακών (Μέγας Βασίλειος)

Categories : [ΘΕΟΛΟΓΙΑ](#)

Date : Ιουνίου 14, 2011

(Πηγή ηλ. κειμένου: "Ιερά Μητρόπολις Γλυφάδας")

1. Πολλοί είναι οι τρόποι της διδασκαλίας, που μας υπέδειξεν ο ιεροψάλτης Δαβίδ με την εις αυτόν ενέργειαν του αγίου Πνεύματος. Άλλοτε μεν με το να μας διηγείται ο προφήτης τα παθήματά του και την γενναιότητα με την οποίαν υπέμεινε τα συμβάντα, δια του προσωπικού του παραδείγματος μας αφήνει ολοκάθαρην διδασκαλίαν περί υπομονής, όπως όταν λέγη· «Κύριε, διατί έχουν πληθυνθή οι εχθροί μου»[1]. Άλλοτε δε συστήνει την αγαθότητα του Θεού και την ταχύτητά του εις την βοήθειαν, την οποίαν παρέχει εις αυτούς που αληθινά τον επιζητούν, με το να λέγη· «εις την επίκλησίν μου με εισήκουσεν ο Θεός μου, που είναι Θεός της δικαιοσύνης»[2]. Και αυτά λέγω ότι ισοδυναμούν με τον προφήτην που είπεν· «ενώ θα ομιλής ακόμη εσύ, θα ειπή· να, είμαι παρών»[3]. Δηλαδή, δεν επρόφθασε να τον επικαλεσθή και η ακοή του Θεού επρόλαβε το τέλος της προσευχής. Όταν πάλιν αναπέμψη εις τον Θεόν ικετηρίους προσευχάς και δεήσεις, μας διδάσκει κατά ποίον τρόπον αρμόζει οι αμαρτωλοί να εξιλεώνουν τον Θεόν. «Κύριε, να μη με κρίνης ανάλογα με τον θυμόν σου, και να μη με τιμωρήσης ανάλογα με την οργήν σου»[4]. Εις τον δωδέκατον δε ψαλμόν με τους λόγους· «ως τότε, Κύριε, θα με λησμονής ολοτελώς;»[5], δια να μας δείξη κάποιαν παράτασιν δοκιμασίας.

Και με ολόκληρον τον ψαλμόν δια να μας διδάξη να μη λιποψυχούμεν κατά τας θλίψεις, αλλά να αναμένωμεν την αγαθότητα του Θεού και να ηξεύρωμεν ότι λόγω κάποιας οικονομίας μας παραδίδει εις τας δοκιμασίας των θλίψεων, επιβάλλων το μέτρον των δοκιμασιών ανάλογα με τον βαθμόν της πίστεως, που υπάρχει εις τον καθένα. Αφού λοιπόν έχει λεχθή το, «ως τότε, Κύριε, θα με λησμονής ολοτελώς;» και το, «ως τότε θα αποστρέψης το πρόσωπόν σου από εμέ;»[6], αμέσως μεταβαίνει εις το κακόν των αθέων. Αυτοί, όταν τους εύρη κάποια μικρά δυσκολία εις την ζωήν, επειδή δεν ημπορούν να υποφέρουν τας δυσκολωτέρας περιστάσεις των πραγμάτων, αμέσως αμφιβάλλουν με την διάνοιάν των, εάν υπάρχει Θεός που φροντίζει δια τα εδώ πράγματα, εάν παρατηρή το καθένα απ' αυτά, εάν αποδίδη δικαιοσύνην εις τον καθένα κατ' αξίαν. Έπειτα όταν ιδούν τους εαυτούς των να παραμένουν περισσότερον εις τα δυσάρεστα εμπεδώνουν το πονηρόν δόγμα και αποφαίνονται εις τας καρδίας των ότι δεν υπάρχει Θεός. «Ο άφρων είπε μέσα του· δεν υπάρχει

Θεός»[7]. Και αυτό αφού το βάλλη εις το μυαλόν του, διαπράττει λοιπόν αφθόνως κάθε αμαρτίαν. Διότι εάν δεν υπάρχει αυτός που επιβλέπει, εάν δεν υπάρχει αυτός που ανταποδίδει εις τον καθένα ανάλογα με τας πράξεις της ζωής του, τι εμποδίζει να καταδυναστεύωμεν τον πτωχόν, να σκοτώνωμεν τα ορφανά, να φονεύωμεν την χήραν και τον πάροικον, να αποτολμούμεν κάθε ανοσιούργημα, να μολυνώμεθα με ακάθαρτα και βδελυρά πάθη και με όλας τας κτηνώδεις επιθυμίας; Δια τούτο ως συνέπειαν του ότι δεν υπάρχει Θεός, επρόσθεσε το, «διεφθάρησαν και διέπραξαν βδελυρά έργα»[8]. Διότι είναι αδύνατον να εκτραπούν από τον σωστόν δρόμον, εάν αι ψυχάι των δεν ασθενήσουν από την ασθένειαν της λήθης του Θεού.

2. Από πού οι ειδωολάτραι έχουν παραδοθή «εις ανάξιον νουν, ώστε να κάνουν αυτά που δεν αρμόζει»[9]; Όχι διότι είπαν, «δεν υπάρχει Θεός»; Από πού έχουν βουτηχθή εις «πάθη ατιμωτικά και αι γυναίκες των αντήλλαξαν την φυσικήν χρήσιν με την αφύσικον και οι άνδρες ασελγούν με άνδρας»[10]; Όχι διότι «αντήλλαξαν την δόξαν του αφάρτου Θεού με τα ομοιώματα των κτηνών, των τετραπόδων και των ερπετών»[11]; Άφρων λοιπόν, διότι πράγματι στερείται νου και φρονήσεως, αυτός που λέγει ότι δεν υπάρχει Θεός. Παραπλήσιος προς αυτόν και μάλιστα άνθρωπος που δεν υστερεί καθόλου εις αφροσύνην, είναι και αυτός που λέγει ότι ο Θεός είναι αίτιος των κακών. Θεωρώ δηλαδή ότι η αμαρτία αυτών είναι ισότιμος, διότι και ο ένας και ο άλλος εξ ίσου αρνούνται τον αγαθόν Θεόν. Διότι ο μεν ένας ισχυρίζεται ότι δεν υπάρχει ουδόλως, ο δε άλλος προσδιορίζει ότι αυτός δεν είναι αγαθός. Διότι εάν είναι αίτιος των κακών, είναι ολοφάνερον ότι δεν είναι αγαθός, ώστε και από τας δύο πλευράς υπάρχει άρνησις του Θεού. Από πού, λέγει, προέρχονται αι ασθένειαι; Από πού οι πρόωροι θάνατοι; Από πού αι ολοσχερείς καταστροφαι των πόλεων; Τα ναυάγια; Οι πόλεμοι; Αι ασθένειαι; Και όλα αυτά βεβαίως είναι κακά, λέγει, και όλα είναι έργα του Θεού. Ωστε ποίον άλλον ημπορούμεν να κατηγορήσωμεν δια τα γεγονότα, αν όχι τον Θεόν; Έλα τώρα λοιπόν, επειδή έχομεν εμπλακή εις το πολυθρύλητον αυτό ζήτημα, αφού οδηγήσωμεν τον λόγον εις κάποιαν παραδεκτήν αρχήν και ασχοληθούμεν με μεγαλυτέραν ζέσιν με το πρόβλημα, ας προσπαθήσωμεν να δώσωμεν σαφή και ασύγχυτον την εξήγησιν περί αυτού.

3. Πρέπει λοιπόν να έχωμεν προκαταβολικώς εις την σκέψιν μας ένα πράγμα· ότι, επειδή είμεθα πλάσμα του αγαθού Θεού και από αυτόν διατηρούμεθα, που δι' ημάς και τα μικρά και τα μεγαλύτερα οικονομεί, δεν θα πάθωμεν κάτι, όταν ο Θεός δεν θέλη, αλλ' ούτε από αυτά που υποφέρομεν είναι κάτι βλαβερόν ή τέτοιον, ώστε να είναι κάπως καλύτερον, δια να γίνη αντιληπτόν και με την σκέψιν. Οι μεν θάνατοι προέρχονται βεβαίως από τον Θεόν, αλλ' όμως ο θάνατος εξάπαντος δεν είναι κακόν, εκτός εάν κάποιος εννοή μόνον τον θάνατον του αμαρτωλού. Διότι η απαλλαγή από

τα εδώ δεινά είναι η αρχή των κολάσεων εις τον άδην. Και πάλιν τα κακά εις τον άδην δεν έχουν αίτιον τον Θεόν, αλλ' ημάς τους ιδίους. Διότι αρχή και ρίζα της αμαρτίας είναι η ελευθερία μας και το αυτεξούσιον. Διότι θα ημπορούσαν αυτοί που δεν διαπράττουν το κακόν να μη έχουν καμμίαν συμφοράν· αυτοί αφού εδολώθησαν εις την αμαρτίαν δια της ηδονής, ποίαν εύλογον δικαιολογίαν θα ημπορούσαμεν να αναφέρωμεν το ότι αυτοί οι ίδιοι δεν έχουν γίνει αίτιοι των συμφορών εις τους εαυτούς των; Κακόν λοιπόν είναι αφ' ενός μεν ως προς την ιδικήν μας αντίληψιν, αφ' ετέρου δε ως προς την καθ' αυτό φύσιν. Το φυσικόν λοιπόν κακόν εξαρτάται από ημάς· δηλαδή η αδικία, η ασέλγεια, η αφροσύνη, η δειλία, οι φθόνοι, οι φόνοι, αι δηλητηριάσεις, αι ραδιουργίαι και όσα κακά συγγενεύουν μ' αυτά, με το να καταμολύνουν την ψυχήν, που έχει δημιουργηθή σύμφωνα με την εικόνα του κτίστου μας, και φυσικά αμαυρώνουν το κάλλος της. Επίσης κακόν λέγομεν ό,τι είναι δι' ημάς επίπονον και οδυνηρόν εις τας αισθήσεις· δηλαδή την σωματικήν ασθένειαν, τας σωματικές πληγάς, την στέρησιν των αναγκαίων, την αισχύνην, την χρηματικήν ζημίαν και την απώλειαν των συγγενών. Το καθένα από αυτά προκαλείται εις ημάς από τον φρόνιμον και αγαθόν Δεσπότην δια το συμφέρον μας. Διότι με το να αφαιρή τον πλούτον από αυτούς που τον χρησιμοποιούν κακώς, καταστρέφει έτσι το όργανον της αδικίας των. Δίδει δε αρρώστιαν εις αυτούς, οι οποίοι είναι ωφελιμώτερον να έχουν δεμένα τα μέλη των παρά να έχουν τας ορμάς των ανεμποδίστους προς την αμαρτίαν. Οι θάνατοι δε επέρχονται, όταν συμπληρωθούν τα όρια της ζωής, που εξ αρχής δια τον καθένα ώρισεν η δικαία κρίσις του Θεού, ο οποίος από μακρυνά προβλέπει τα συμφέρον δια τον καθένα από μας. Πείνα, ξηρασία, βροχαί άφθονοι, είναι κοινάί πληγαί που πλήττουν πόλεις και έθνη, δια να περιορίζουν την υπερβολήν του κακού. Όπως λοιπόν ο ιατρός είναι ευεργέτης, είτε πόνους, είτε άλγη επιβάλλει εις το σώμα (διότι μάχεται εναντίον της νόσου και όχι του αρρώστου), έτσι αγαθός είναι ο Θεός που οικονομεί την σωτηρίαν εις το σύνολον δια των μερικών κολάσεων. Εσύ δε τον ιατρόν που άλλα μεν κόπτει, άλλα δε καυτηριάζει και άλλα καθ' ολοκληρίαν αφαιρεί από το σώμα, δεν τον κατηγορείς δια τίποτε, αλλά και χρήματα βεβαίως τον πληρώνεις και σωτήρα τον αποκαλείς, διότι σταματά την ασθένειαν, όταν εμφανισθή εις μικρόν μέρος, προτού η αρρώστια εξαπλωθή εις ολόκληρον το σώμα. Όταν όμως ιδής πόλιν να έχη σωριασθή από σεισμόν επάνω εις τους κατοίκους της ή πλοίον να έχη κατασυντριβή εις την θάλασσαν άυτανδρον, δεν διστάζεις να βλασφημής εναντίον του αληθινού ιατρού και σωτήρος. Και όμως έπρεπε να κατανοήσωμεν ότι, όταν οι άνθρωποι αρρωστούν από ελαφράς ασθενείας και θεραπευσίμους, δέχονται τας ωφελείας των φροντίδων, όταν δε η ασθένεια αποδειχθή ανωτέρα της θεραπείας, καθίσταται αναγκαία η απομάκρυνσις του αχρηστευθέντος μέλους, ώστε να μη επεκταθή εις τα ευαίσθητα η νόσος δια της συνεχούς προόδου. Όπως λοιπόν ο ιατρός δεν είναι αίτιος δια την εγγείρησιν ή δια την καυτηρίασιν, αλλ' η αρρώστια, έτσι και οι εξαφανισμοί των πόλεων, οι οποίοι έχουν την αρχήν των εις τα υπερβολικά αμαρτήματα, απαλλάσσουν τον Θεόν από κάθε κατηγορίαν.

4. Αλλ' εάν βεβαίως ο Θεός είναι ανεύθυνος δια τα κακά, λέγει, τότε πώς έχει ειπωθή ο λόγος· «εγώ είμαι αυτός που κατεσκεύασε το φως και που έκαμε το σκότος, αυτός που φέρει την ευτυχίαν και προκαλεί την δυστυχίαν»[12]; Και πάλιν «το κακόν, λέγει, κατέβη από τον Κύριον εις την πύλην της Ιερουσαλήμ»[13], και «δεν υπάρχει κακόν εις την πόλιν που να μη το έκαμεν ο Κύριος»[14]. Και εις την μεγάλην ωδήν του Μωυσέως· «ιδέστε, ιδέστε, ότι εγώ υπάρχω και δεν υπάρχει άλλος Θεός από εμέ, εγώ θανατώνω και ζωοποιώ, εγώ πληγώνω και θεραπεύω»[15]. Αλλά δι' αυτόν που καταλαβαίνει το νόημα της Γραφής τίποτε από αυτά δεν συνιστά κατηγορίαν εναντίον του Θεού ότι είναι αίτιος και δημιουργός των κακών. Διότι αυτός που είπεν ότι «εγώ είμαι αυτός που κατεσκεύασε το φως και εποίησε το σκότος», με αυτά παρουσιάζει τον εαυτόν του δημιουργόν της κτίσεως, όχι δημιουργόν κάποιου κακού. Δια να μη νομίσης λοιπόν ότι άλλος μεν είναι αίτιος του φωτός, άλλος δε του σκότους, ωνόμασε τον εαυτόν του ποιητήν και τεχνίτην αυτών που φαίνονται να είναι αντίθετα εις την κτίσιν, δια να μη ζητήσης άλλον δημιουργόν του πυρός και άλλον του νερού, μήτε άλλον του αέρος και άλλον της γης. Διότι φαίνεται πως αυτά αντιτίθενται μεταξύ των κατά τον λόγον της αντιθέσεως των ποιότητων. Πράγμα που πολλοί το έπαθαν και εστράφησαν προς την πολυθειάν. Κάμνει δε ειρήνην και δημιουργεί κακά. Πράγματι σε ειρηνεύει, όταν με την καλήν διδασκαλίαν θα γαληνεύση τον νουν σου και θα καταπραΰνη τα πάθη που επαναστατούν εναντίον της ψυχής. «Κτίζει δε κακά», δηλαδή τα μεταποιεί και τα βελτιώνει, ώστε παραμεριζόμενα δια το ότι είναι κακά, να μετέχουν εις την ρύσιν του καλού. «Καρδίαν καθάραν κτίσον εν εμοί, ο Θεός»[16]. Όχι να δημιουργήσης τώρα, αλλά να καινουργιώσης αυτήν που επαλαίωσεν από την κακίαν. Και «δια να κτίση τους δύο εις ένα νέον άνθρωπον»[17]. Το «να κτίση» δεν σημαίνει να δημιουργήση από το μηδέν, αλλά να μεταρρυθμίση αυτούς που υπάρχουν. Και «ο ενωμένος με τον Χριστόν είναι καινή κτίσις»[18]. Και πάλιν ο Μωυσής· «δεν είναι αυτός ο ίδιος ο πατέρας σου που σε απέκτησε και σε εποίησε και σε έκτισε;»[19]. Δηλαδή ξεκάθαρα εδώ με το να ταχθή μετά την ποίησιν η κτίσις, μας διδάσκει ότι έχει ταχθή δια την βελτίωσιν, διότι το όνομα της κτίσεως σημαίνει τα πολλά. Ωστε όταν κάμνη ειρήνην, έτσι κάμνει την ειρήνην, με το να κτίζη τα κακά, δηλαδή με το να μεταποιή και οδηγή εις καλλιτέρευσιν. Έπειτα λοιπόν και αν ακόμη εννοήσης ως ειρήνην την απαλλαγήν από τους πολέμους και ως κακόν ειπής τα δεινά που ακολουθούν αυτούς που πολεμούν, δηλαδή εκστρατείας έξω από τα όρια της πατρίδος, κόπους, αγρυπνίας, αγωνίας, ιδρώτας, τραύματα, σφαγάς, αλώσεις πόλεων, αιχμαλωσίας, απαγωγάς, τα οικτρά θεάματα των φονευθέντων και με μίαν λέξιν, όσα λυπηρά συνοδεύουν τους πολέμους, λέγομεν ότι έχουν γίνει με την δικαίαν κρίσιν του Θεού, ο οποίος επιφέρει με τους πολέμους τας τιμωρίας εις αυτούς που αξίζουν τας κολάσεις. Ή μήπως εσύ θα ήθελες να μη είχαν κατακαή τα Σόδομα ύστερα από τα ανοσιουργήματα εκείνα; Ή να μη είχε καταστραφή η Ιερουσαλήμ, μήτε να είχε ερημωθή ο ναός ύστερα από την φρικτήν και παράφρονα ενέργειαν των Ιουδαίων εναντίον του Κυρίου; Πώς αλλιώς θα ήταν σωστόν να γίνουν αυτά, αν όχι με τα ρωμαϊκά χέρια, εις τα οποία οι

Ιουδαίοι, οι εχθροί της ζωής των, παρέδωκαν τον Κύριόν μας; Ωστε είναι δυνατόν κάποτε και μάλιστα δικαίως να έχουν επιβληθή τα κακά του πολέμου εις αυτούς που τα αξίζουν. Και τον λόγον, «εγώ θανατώνω και εγώ ζωοποιώ,» να τον αποδέχεται, εάν θέλης, κατά το πρόχειρον νόημά του. Διότι ο φόβος οικοδομεί τους απλοϊκωτέρους. «Εγώ πληγώνω και εγώ θεραπεύω». Και τούτο είναι χρήσιμον να εννοήται από μόνον του. Διότι η μεν πληγή εμβάλλει τον φόβον, η δε θεραπεία προτρέπει προς την αγάπην. Σου επιτρέπεται βεβαίως να διανοηθής και κάπως υψηλότερα δια τα όσα έχουν ειπωθή. Εγώ θα θανατώσω με την αμαρτίαν και θα ζωοποιήσω με την δικαιοσύνην. Διότι «όσον ο εξωτερικός άνθρωπος φθείρεται, τόσον ο εσωτερικός ανακαινουργιώνεται»[20]. Λοιπόν δεν αποκτείνει άλλον και άλλον ζωοποιεί, αλλά τον ίδιον, με αυτά που τον σκοτώνει, τον ζωοποιεί, και με αυτά που τον πληγώνει, τον θεραπεύει, σύμφωνα με την παροιμίαν που λέγει ότι «συ μεν θα τον πατάξης με την ράβδον, θα σώσης όμως την ψυχήν του από τον θάνατον»[21]. Λοιπόν πληγώνεται μεν η σάρκα, δια να θεραπευθή η ψυχή, θανατώνεται η αμαρτία, δια να ζήση η δικαιοσύνη. Επίσης το, «κατέβη το κακόν από τον Κύριον εις την πύλην της Ιερουσαλήμ» είναι αυτοεξηγήητον. Ποίον κακόν; Ο θόρυβος των αμαξών και των καβαλλαρέων. Όταν δε ακούσης «δεν υπάρχει κακόν εις την πόλιν που να μη το έκαμεν ο Κύριος», να εννοήσ το όνομα της κακίας, ότι δηλαδή ο λόγος υπονοεί την κάκωσιν που γίνεται εις τους αμαρτωλούς προς διόρθωσιν των πλημμελημάτων. Διότι «σε εταλαιπώρησα, λέγει, και σε άφησα να πεινάσης δια να σε ευεργετήσω»[22] δια να σταματήσω την κακίαν προτού υπερβολικά εξαπλωθή, όπως το ρεύμα του ποταμού που συγκρατείται με κάποιον ισχυρόν φράκτην και αντιτείχισμα.

5. Δια τούτο αι αρρώστιαι των πόλεων και των εθνών, αι ξηρασίαι των αέρων και αι ακαρπίαι της γης και αι ακόμη πιο σκληραί περιστάσεις εις την ζωήν του καθενός περικόπτουν την αύξησιν της κακίας. Ωστε όλα τα κακά αυτά που προέρχονται από τον Θεόν, αφαιρούν την αιτίαν της δημιουργίας των πραγματικών κακών. Διότι και αι σωματικά κακώσεις και τα έξω από το σώμα δυσάρεστα, έχουν επινοηθή προς αποχήν από την αμαρτίαν. Ο Θεός λοιπόν καταστρέφει το κακόν και το κακόν δεν προέρχεται από τον Θεόν. Διότι και ο ιατρός δεν εμβάλλει την αρρώστιαν εις το σώμα αλλά την βγάζει απ' αυτό. Οι αφανισμοί των πόλεων και οι σεισμοί και αι πλημμύραι και αι απώλειαι των στρατευμάτων και τα ναυάγια και όλαι αι πολυάνθρωποι καταστροφαί, είτε από την γην, είτε από την θάλασσαν, είτε από τον αέρα, είτε από την φωτιάν, είτε από οποιανδήποτε αιτίαν προκαλούνται, γίνονται δια τον σωφρονισμόν αυτών που επιζούν. Διότι ο Θεός με δημοσίας μάλιστα σωφρονίζει την παλλαϊκήν κακίαν. Το κυρίως κακόν λοιπόν είναι η αμαρτία, και εξαρτάται από την βούλησίν μας. Αυτή αξίζει μάλιστα να ονομάζεται κακόν. Από μας εξαρτάται ή να απέχωμεν από την κακίαν ή να είμεθα μοχθηροί. Από τα λοιπά κακά, άλλα μεν προβάλλονται ως αγωνίσματα προς επίδειξιν ανδρείας, όπως εις τον Ιώβ η

στέρησις των παιδιών, η εξαφάνισις του πλούτου ολοκλήρου εις μίαν στιγμήν, η πληγή της λέπρας, άλλα δε προς θεραπείαν των αμαρτιών που διεπράχθησαν, όπως εις τον Δαβίδ η ατίμως του βασιλικού οίκου, διότι ετιμωρείτο διά την παράνομον επιθυμίαν. Επίσης και κάποιο άλλο είδος από τα φοβερά έχομεν μάθει ότι επιφέρει η δικαία κρίσις του Θεού δια να κάμη περισσότερον σώφρονας αυτούς που εύκολα ρέπουν προς την αμαρτίαν. Όπως λ.χ. ο Δαθάν και ο Αβειρών που τους κατέπιεν η γη, με τους λάκκους και τα χάσματα που άνοιξε δι' αυτούς[23]. Εδώ βεβαίως δεν είναι οι ίδιοι που με τον τρόπον αυτόν της τιμωρίας έγιναν καλύτεροι (διότι πώς ήταν δυνατόν αυτοί που κατέβησαν εις τον άδην να γίνουν καλύτεροι;), αλλά με το παράδειγμά των έχουν κάμει πιο σώφρονας τους υπολοίπους. Έτσι και ο φαραώ κατεποντίσθη με ολόκληρον την στρατιάν του[24]. Έτσι κατεστράφησαν αυτοί που κατοικούσαν πρώτα την Παλαιστίνην. Ωστε και αν κάποτε ο απόστολος λέγει «σκεύη οργής που κατεσκευάσθησαν δια να καταστραφούν»[25], να μη νομίσωμεν ότι είναι κάποια πονηρά κατασκευή (διότι έτσι η αιτία θα αποδοθή δικαιότερα εις τον κατασκευαστήν), αλλ' όταν ακούσης «σκεύη» να εννοής ότι ο καθένας από μας έχει γίνει δια κάτι χρήσιμον. Και όπως εις το αρχοντικόν σπίτι, άλλο μεν είναι χρυσούν σκεύος, άλλο αργυρένιον, άλλο δε οστράκινον, άλλο δε ξύλινον[26] (αφού η βούλησις του καθενός παρέχει την ομοιότητα εις τα υλικά, και χρυσούν μεν σκεύος είναι αυτός που είναι καθαρός εις τον χαρακτήρα και άδολος, από άργυρον δε αυτός που είναι κατώτερος ως προς την αξίαν από εκείνον, από όστρακον δε αυτός που φρονεί τα γήινα και είναι κατάλληλος δια να συντριβή, και από ξύλον αυτός που εύκολα καταλερώνεται από την αμαρτίαν και γίνεται υλικόν δια το αιώνιον πυρ), έτσι και «σκεύος οργής», είναι αυτός που, ωσάν αγγείον, εχώρησε την διαβολικήν ενέργειαν και που εξ αιτίας της δυσωδίας, η οποία έχει επισυμβή εις αυτόν από την σήψιν, δεν ημπορεί πλέον να οδηγηθή εις χρήσιν, αλλ' αξίζει μόνον να εξαφανισθή και να χαθή. Δια τούτο ακριβώς επειδή έπρεπε να καταστραφή αυτός, ο σοφός και φρόνιμος οικονόμος των ψυχών, τον εκυβέρνησε να γίνη ένδοξος και εξακουστός εις όλους, δια να αποβή λοιπόν με το πάθημά του ωφέλιμος εις τους άλλους, διότι αυτός ήταν αθεράπευτος λόγω της υπερβολικής κακίας του. Τον εσκήρυνε δε με την μακροθυμίαν και με την αναβολήν της τιμωρίας, επιτείνων την κακίαν του, δια να φανερωθή εις αυτόν η δικαιοσύνη της θείας κρίσεως με το να αυξηθή εις το έπακρον όριον η κακία του. Δια τούτο από μικρότερα κτυπήματα, πάντοτε προσθέτων και επιτείνων τας συμφοράς, δεν εμαλάκωσε το ανυπότακτον φρόνημά του, αλλά τον συνελάμβανε και να καταφρονή την ανοχήν του Θεού και να έχη συνηθίσει εις τα δεινά που του επεβάλλοντο. Και όμως ούτε έτσι τον παρέδωκεν εις τον θάνατον, μέχρις ότου ο ίδιος κατεπόντισε τον εαυτόν του, όταν επάνω εις την αλαζονείαν της καρδίας του επεχείρησε να αντισταθή εις την πορείαν των δικαίων και ενόμισεν ότι η Ερυθρά θάλασσα θα διαβαθή και απ' αυτόν, όπως και από τον λαόν του Θεού. Τώρα λοιπόν αφού γνωρίζεις ότι αυτά είναι τα είδη του κακού που προέρχονται από τον Θεόν και τα έχεις ξεχωρίσει εντός σου, και αφού γνωρίζεις καλά αφ' ενός μεν τι είναι το πραγματικώς κακόν, ότι είναι η αμαρτία, της οποίας το τέλος είναι η καταστροφή, αφ' ετέρου δε τι αυτό που φαίνεται μεν κακόν εξ αιτίας του αισθήματος

του πόνου, έχει δε δύναμιν αγαθού, όπως αι κακώσεις που επιβάλλονται δια να αποτραπή η αμαρτία, των οποίων οι καρποί είναι η αιώνιος σωτηρία των ψυχών, να παύσης να δυσαρεστήσαι με τας οικονομίας του Θεού. Γενικά δε να μη θεωρήσ τον Θεόν αίτιον της υπάρξεως του κακού, μήτε να φαντάζεσαι ότι το κακόν έχει ιδίαν υπόστασιν. Διότι η κακία δεν είναι κάτι που υπάρχει, όπως ακριβώς κάποιος ζών, ούτε ημπορούμεν να θεωρήσωμεν υπαρκτήν την ουσίαν αυτής. Διότι το κακόν είναι στέρησις του αγαθού. Ο οφθαλμός κατεσκευάσθη. Η τύφλωσις όμως επέρχεται με την απώλειαν των ματιών. Ὡστε, εάν ο οφθαλμός δεν ήταν από φθαρτήν φύσιν, η τύφλωσις δεν θα είχε θέσιν. Ἐτσι και το κακόν δεν έχει ιδίαν ύπαρξιν, ἀλλ' ἐρχεται κατόπιν εις τας αναπηρίας της ψυχής. Ούτε βεβαίως είναι αγέννητον, όπως διδάσκουν οι ασεβείς[27], οι οποίοι κάμνουν ομότιμον την πονηράν με την αγαθήν φύσιν, εάν και η μία και η άλλη είναι άναρχοι, τότε είναι ανώτεροι και από την γένεσιν. Αλλ' ούτε γεννητόν το κακόν. Διότι εάν όλα προέρχωνται από τον Θεόν, τότε πώς είναι δυνατόν το κακόν να προέρχεται από το αγαθόν; Διότι ούτε το αισχρόν προέρχεται από το καλόν, ούτε η κακία από την αρετήν. Ανάγνωσε την διήγησιν της δημιουργίας του κόσμου και θα εύρης εκεί ότι «πάντα καλά και μάλιστα λίαν καλά»[28]. Το κακόν λοιπόν δεν εκτίσθη συγχρόνως με τα καλά. Αλλ' ούτε η νοερά κτίσις, όταν εγένετο από τον Δημιουργόν ήλθεν εις την ύπαρξιν ανάμικτος με την κακίαν. Διότι εάν τα υλικά σώματα είχαν σύμφυτον το κακόν εντός των, πώς τότε τα νοητά που διαφέρουν τόσο πολύ εις καθαρότητα και αγιασμόν, θα είχαν κοινήν με το κακόν την ύπαρξιν; Αλλ' όμως το κακόν υπάρχει και η ενέργεια φανερώνει ότι είναι πολύ διάχυτον εις ολόκληρον τον κόσμον. Από πού λοιπόν έχει την ύπαρξιν αυτό, εάν δεν είναι ούτε άναρχον, λέγει, ούτε έχει δημιουργηθή;

6. Να αντιρωτηθούν αυτοί που διερευνούν αυτά· από πού αι ασθένειαι; από πού αι σωματικά αναπηρία; Διότι η νόσος ούτε αγέννητος είναι, ἀλλ' ούτε και δημιούργημα του Θεού. Τα ζωντανά όμως εκτίσθησαν φυσικά μαζί με την πρέπουσαν εις αυτά κατασκευήν και παρήχθησαν εις την ζωήν τέλεια και αρτιμελή, ησθένησαν δε αφού εξετράπησαν από την φυσικήν των κατάστασιν. Διότι χάνουν την υγείαν των ή λόγω κακής διαίτης ή λόγω οποιασδήποτε άλλης αιτίας που προκαλεί ασθένειαν. Ο Θεός λοιπόν έπλασε σώμα, όχι αρρώστιαν. Ο Θεός εποίησε την ψυχήν, όχι όμως την αμαρτίαν. Η ψυχή εταλαιπωρήθη, αφού εξέφυγεν από την φυσικήν της κατάστασιν. Ποίον όμως υπήρξε δι' αυτήν το προηγούμενον αγαθόν; Η θέσις της δίπλα εις τον Θεόν και η ένωσις δια της αγάπης, από την οποίαν αφού εξέπεσεν, εταλαιπωρήθη από ποικίλας και πολυμόρφους ασθενείας. Διατί όμως γενικά η ψυχή είναι δεκτική του κακού; Εξ αιτίας της αυτεξουσίου ορμής, η οποία μάλιστα αρμόζει εις λογικήν φύσιν. Διότι αφού απεδεσμεύθη από κάθε αναγκαιότητα και έλαβεν από τον κτίστην ελευθέραν ζωήν, λόγω του ότι έχει δημιουργηθή σύμφωνα με την εικόνα του Θεού, αντιλαμβάνεται μεν το αγαθόν και γνωρίζει πολύ καλά την απόλαυσίν του, διαθέτει δε εξουσίαν και δύναμιν να διατηρή την κατά φύσιν ζωήν της, εφ' όσον

παραμένει εις την θεωρίαν του καλού και εις την απόλαυσιν των νοητών. Έχει όμως εξουσίαν και να αρνηθή κάποτε το καλόν. Και αυτό συμβαίνει εις αυτήν, όταν αναμιχθή με την σάρκα εξ αιτίας των αισχρών ηδονών, αφού πρώτα χορτάση από την μακαρίαν τέρψιν και τρόπον τινά αποκοιμηθή και αποχωρισθή από τα άνω.

7. Ο Αδάμ υπήρξε κάποτε επάνω, όχι τοπικώς αλλά κατά το φρόνημα. Τότε, μόλις εψυχώθη και εκύτταξεν εις τον ουρανόν, έγινε όλος χαρά με αυτά που έβλεπεν · αγαπούσε τον ευεργέτην που του είχε χαρίσει την απόλαυσιν της αιωνίου ζωής, τον είχε αναπαύσει με τας τέρψεις του παραδείσου, του είχε δώσει εξουσίαν ομοίαν με των αγγέλων και τον είχε κάμει ομοδίαιτον με τους αρχαγγέλους και ακροατήν της φωνής του Θεού. Ενώ επροστατεύετο από τον Θεόν με όλα αυτά, και απελάμβανε τα αγαθά του, πολύ γρήγορα, αφού εχορτάσθη από όλα και τρόπον τινά αυθαδίασεν από τον κόρον, επροτίμησεν αντί της νοητής ομορφιάς αυτό που εφάνη τερπνόν εις τα σαρκικά μάτια, και αντί των πνευματικών απολαύσεων εθεώρησε πολυτιμότερον το γέμισμα της κοιλίας. Και αμέσως ευρέθη έξω από τον παράδεισον, έξω από την μακαρίαν εκείνην διαβίωσιν. Δεν έγινε από ανάγκην κακός, αλλά λόγω απερισκεψίας. Δια τούτο και ημάρτησεν εξ αιτίας κακής εκλογής και απέθανεν εξ αιτίας της αμαρτίας. «Διότι το τίμημα της αμαρτίας είναι ο θάνατος»[29]. Δηλαδή όσον απεμακρύνετο από την ζωήν, τόσον επλησίαζεν εις τον θάνατον. Διότι ο Θεός είναι ζωή· ο θάνατος είναι στέρησις της ζωής. Όστε ο Αδάμ επροκάλεσε τον θάνατον με την απομάκρυνσιν από τον Θεόν, σύμφωνα με τον λόγον της Γραφής· «ότι να, αυτοί που φεύγουν μακράν από σε, θα καταστραφούν»[30]. Έτσι δεν είναι ο Θεός αυτός που εδημιούργησε τον θάνατον, αλλ' ημείς τον επροκαλέσαμεν εις τους εαυτούς μας με την κακήν θέλησιν. Αλλ' όμως ούτε ημπόδισε την διάλυσιν δια του θανάτου, λόγω των αιτιών που είπαμεν προηγουμένως, δια να μη διατηρήση αθάνατον εις ημάς την αρρώστιαν. Όπως εάν κάποιος δεν θα κατεδέχετο να βάλη εις την φωτιάν δια ψήσιμον πήλινον σκεύος που ερράγισε, προτού θεραπεύση το ελάττωμά του δια της ανακατασκευής του. Αλλά διατί δεν έχομεν εις την φύσιν μας την αναμαρτησίαν, λέγει, ώστε, και όταν ακόμη θέλωμεν, να μη υπάρχη εις ημάς η αμαρτία; Διότι και εσύ τους δούλους δεν τους θεωρείς φίλους, όταν τους κρατάς δέσμιους, αλλ' όταν τους ιδής εκουσίως να εκτελούν τα καθήκοντα προς σε. Και εις τον Θεόν λοιπόν δεν αρέσει ό,τι γίνεται εξ ανάγκης, αλλ' αυτό που επιτυγχάνεται δια της αρετής. Η δε αρετή επιτυγχάνεται με την ελευθέραν βούλησιν και όχι με την αναγκαιότητα. Η ελευθέρα βούλησις έχει εξαρτηθή από τα «εφ' ημίν»[31]. Το «εφ' ημίν» όμως είναι το αυτεξούσιον. Αυτός λοιπόν ο οποίος κατηγορεί τον ποιητήν, διότι δεν μας έκαμεν εκ φύσεως αναμαρτήτους, δεν προτιμά τίποτε άλλο παρά την άλογον φύσιν από την λογικήν, και αυτήν που δεν κινείται και δεν έχει ορμήν από την προαιρετικήν και έμπρακτον. Αυτά αν και παρεκβατικώς, αλλά κατ' ανάγκην τα είπαμεν, δια να μη, αφού καταβαραθρωθής εις διαλογισμούς, κοντά εις την στέρησιν των αξιολόγων υπομείνης επί πλέον και την στέρησιν του Θεού. Ας σταματήσωμεν

λοιπόν να διορθώνωμεν τον σοφόν. Ας σταματήσωμεν να επιζητούμεν κάτι καλύτερον από αυτά που αυτός εδημιούργησε. Διότι εάν μας διαφεύγουν τα αίτια των επί μέρους σχεδίων, τουλάχιστον ας ενυπάρχη εις τας ψυχάς μας ένα βεβαίως δόγμα, εκείνο· ότι δηλαδή κανένα κακόν δεν γίνεται από το αγαθόν.

8. Κοντά εις αυτό δε εισέρχεται προς εξέτασιν, κατά την ακολουθίαν της εννοίας, και το πρόβλημα το σχετικόν με τον διάβολον. Εάν τα κακά δεν προέρχονται από τον Θεόν, τότε από πού ο διάβολος; Τι λοιπόν λέγομεν δι' αυτό; Δια το ζήτημα αυτό θα είναι αρκετή δι' ημάς η ίδια δικαιολογία, την οποίαν απεδώσαμεν και δια την ανθρωπίνην πονηρίαν. Δηλαδή από πού ο άνθρωπος έγινε πονηρός; Από την ιδίαν του την προαίρεσιν. Από πού κακός ο διάβολος; Από την ιδίαν αιτίαν. Διότι και αυτός έχει ελευθέραν ζωήν και έχει εντός του την δύναμιν ή να παραμείνη κοντά εις τον Θεόν ή να αποξενωθή από το αγαθόν. Ο Γαβριήλ ήταν άγγελος και διαρκώς παρεστέκετο δίπλα εις τον Θεόν. Ο Σατανάς ήταν και αυτός άγγελος, αλλ' εξέπεσε καθ' ολοκληρίαν από την ιδικήν του τάξιν. Και εκείνον η θέλησίς του τον διεφύλαξεν εις τα υψηλά και αυτόν η αυτεξούσιος θέλησίς του τον κατεκρήμνισε. Βεβαίως ημπορούσε και εκείνος να αποστατήση και αυτός να μη εκπέση. Αλλά τον ένα η άπληστος αγάπη δια τον Θεόν τον διεφύλαξε και τον άλλον η αναχώρησίς του από τον Θεόν τον κατέστησεν απόβλητον. Αυτό είναι το κακόν, δηλ. η αποξένωσις από τον Θεόν. Μία μικρά περιστροφή του ματιού μας κάμνει ή να είμεθα με τον ήλιον ή με την σκιάν του σώματός μας. Και εις την περίπτωσιν αυτήν ο φωτισμός είναι έτοιμος δι' αυτόν που ανέβλεψε, δι' αυτόν δε που εστράφη προς την σκιάν είναι αναγκαίον το σκοτάδι. Έτσι ο διάβολος γίνεται πονηρός. Δεν είναι φύσις που αντιτίθεται προς το αγαθόν, αλλά από την θέλησιν έχει την πονηρίαν. Από πού λοιπόν υπάρχει εις αυτόν ο πόλεμος εναντίον μας; Διότι με το να είναι δοχείον κάθε κακίας, εδέχθη και την ασθένειαν του φθόνου και μας εφθόνησε δια την τιμήν. Δεν ημπούσε να υποφέρει την ζωήν μας που ήταν χωρίς λύπη εις τον παράδεισον. Αφού με πονηρίας και ραδιουργίας εξεγέλασε τον άνθρωπον, και αφού τον πόθον που είχε να ομοιάση τον Θεόν, τον μετεχειρίσθη δια να τον εξαπατήση, του υπέδειξε το δένδρον και του υπεσχέθη ότι με την βρώσιν από αυτό θα τον καταστήση όμοιον με τον Θεόν. Διότι «εάν φάγετε, λέγει, θα γίνετε θεοί, γνωρίζοντες το καλόν και το κακόν»[32]. Δεν εδημιουργήθη δια να είναι εχθρός μας, αλλά από ζηλοτυπίαν απέβη εχθρός μας. Βλέπων δηλαδή τον εαυτόν του να έχη ξεπέσει από την τάξιν των αγγέλων, δεν ημπορούσε να βλέπη το γήινον πλάσμα να ανυψώνεται δια προκοπής εις το αγγελικόν αξίωμα.

9. Επειδή λοιπόν έγινεν εχθρός, ο Θεός μας ενέβαλε την έχθραν εναντίον του, με αυτά τα οποία ωμίλησεν εις το θηρίον που τον είχεν υπηρετήσει, όταν του απηύθυνε

την απειλήν· ότι «θα στήσω έχθραν ανάμεσα εις σε και εις τους απογόνους της»[33]. Διότι πράγματι αι συμφιλιώσεις με την κακίαν είναι βλαβεραί. Άλλωστε αυτός είναι ο νόμος της φιλίας· να γεννάται φυσικά λόγω ομοιότητος εις αυτούς που συνδέονται. Συνεπώς είναι πολύ σωστόν το ρητόν· «φθείρουσιν ήθη χρηστά ομιλίας κακαί»[34]. Διότι όπως εις τους τόπους που είναι μολυσμένοι από νόσους ο αέρας που αναπνέεται, μεταδίδει κρυφήν ασθένειαν εις αυτούς που ζουν εκεί, έτσι η συνήθεια προς τα κακά εμβάλλει μεγάλα κακά εις τας ψυχάς, έστω και αν το βλαβερόν δεν γίνεται αμέσως αντιληπτόν. Δια τούτο η έχθρα προς το φίδι είναι άσπονδος. Εάν δε το όργανον αξίζει τόσον μίσος, πόσον αρμόζει να εχθραινώμεθα τον αυτουργόν; Αλλά και διατί υπήρχε, λέγει, το δένδρον εις τον παράδεισον, δια του οποίου έμελλεν ο διάβολος να ξεκινήση την επιχείρησίν του εναντίον μας; Διότι εάν δεν είχε το δόλωμα της απάτης, πώς θα μας ωδηγούσε δια της παρακοής εις τον θάνατον; Διότι έπρεπε να υπάρχη η εντολή που να δοκιμάζη την υπακοήν μας. Δια τούτο υπήρχε φυτόν γόνιμον εις ωραίους καρπούς, δια να αξιωθούμεν δικαίως τα στεφάνια της υπομονής, αφού απεφεύγαμεν το ηδονικόν και επεδεικνύαμεν το αγαθόν της εγκράτειας. Εις την βρώσιν δεν επηκολούθησε μόνον η παραβίασις της εντολής αλλά και η επίγνωσις της γυμνότητος. Διότι «έφαγαν, λέγει, και άνοιξαν τα μάτια των και είδαν ότι ήταν γυμνοί»[35]. Έπρεπε δε να μη γνωρίζουν την γύμνωσιν, δια να μη απησχολείτο ο νους του ανθρώπου να αναπληρώση την έλλειψιν, με το να επινοή ενδύματα δια τον εαυτόν του και θαλπωρήν της γυμνότητος, και γενικά με την φροντίδα της σαρκός, αποσπώμενος από την ενατένισιν του Θεού. Διατί όμως αμέσως μ' αυτόν δεν κατεσκευάσθησαν συγχρόνως και τα ενδύματα; Διότι αυτά δεν έπρεπε να είναι ούτε φυσικά ούτε τεχνητά. Διότι τα μεν φυσικά είναι γνώρισμα των αλόγων ζώων π.χ. πτερά, τρίχες, παχέα δέρματα, τα οποία ημπορούν να υπομένουν τας κακοκαιρίας και να υποφέρουν την ζέστην. Εις αυτά κατά τίποτε το ένα δεν διέφερεν από το άλλο, διότι εις όλα η φύσις είναι ισότιμος. Εις τον άνθρωπον όμως έπρεπε, ανάλογα με την αγάπην προς τον Θεόν, αι ανταποδόσεις των αγαθών να είναι διάφοροι. Αι επαγγελματικά ασχολία θα επροξενούσαν φροντίδας, πράγμα που θα έπρεπε να αποφευχθή ως βλαβερόν δια τον άνθρωπον. Δια τούτο και ο Κύριος, όταν μας προκαλή εκ νέου εις την παραδεισιακήν ζωήν, ξεριζώνει την μέριμναν από τας ψυχάς με το να λέγη· «Μη μεριμνάτε δια την ζωήν σας τι θα φάγετε ή τι θα πείτε, ούτε δια το σώμα σας τι θα φορέσετε»[36]. Λοιπόν ούτε εκ φύσεως έπρεπεν εις αυτόν να έχη τα σκεπάσματα, ούτε δια της τέχνης, αλλά άλλου είδους υπήρχαν έτοιμα, εφ' όσον επεδείκνυε την αρετήν, αυτά που έμελλε να επιφανούν εις τον άνθρωπον με την χάριν του Θεού και να περιαστράψουν με κάποια φωτεινά ενδύματα, οποία είναι τα ενδύματα των αγγέλων, που ξεπερνούν εις ποικιλίαν τα άνθη και εις λαμπρότητα και στιλπνότητα τα άστρα. Δια τούτο λοιπόν δεν του εδόθησαν συγχρόνως τα ενδύματα, επειδή ήταν βραβεία αρετής, που εναπέκειντο εις τον άνθρωπον και εις τα οποία λόγω της διαβολικής επηρείας δεν ημπούσε να φθάση. Εξ αιτίας της παλαιάς πτώσεώς μας, που επισυνέβη με την βλαβεράν επενέργειάν του, ο διάβολος έγινεν αντίπαλός μας. Ο Κύριος μας οικονόμησε τον αγώνα εναντίον του, ώστε με την υπακοήν ημείς να παλαίψωμεν πάλιν και να

στεφανωθούμεν δια την νίκην κατά του αντιπάλου μας. Μακάρι να μη είχε γίνει διάβολος και να παρέμεινεν εις την τάξιν όπου από την αρχήν του έταξεν ο ταξιάρχης. Επειδή όμως έγινε αποστάτης, έγινε εχθρός του Θεού και των ανθρώπων που επλάσθησαν σύμφωνα με την εικόνα του Θεού (δια τούτο μάλιστα είναι μισάνθρωπος, διότι είναι και θεομάχος· και μας μισεί ως κτήματα του Δεσπότη, μας μισεί ως ομοιώματα του Θεού), εχρησιμοποίησε λοιπόν την πονηρίαν του, αυτός που με σοφίαν και πρόνοιαν διακυβερνά τα ανθρώπινα πράγματα, δια να γυμνάση τας ψυχάς μας, όπως ακριβώς ο ιατρός χρησιμοποιεί το δηλητήριο της οχιάς δια να παρασκευάση σωτήρια φάρμακα. Ποίος λοιπόν υπήρξεν ο διάβολος; Και ποία η τάξις του; Και ποίον το αξίωμά του; Και από πού γενικά έλαβε το όνομα Σατανάς; Σατανάς λοιπόν λέγεται, διότι αντιτίθεται προς το αγαθόν. Αυτό σημαίνει, όπως έχομεν μάθει εις τα βιβλία των Βασιλειών, η εβραϊκή λέξις. «Εξήγειρε γαρ, φησί, Κύριος τω Σολομώντι σατάν, Άδερ τον βασιλέα των Σύρων»[37]. Διάβολος δε επειδή ο ίδιος γίνεται και συνεργός της αμαρτίας μας και κατήγορός μας. Διότι χαίρει με την καταστροφήν μας και μας στιγματίζει με τας πράξεις μας. Η φύσις του είναι ασώματος, σύμφωνα με τον απόστολον που είπε· «δεν διεξάγομεν πάλην με σάρκα και αίμα, αλλά με τα πονηρά πνεύματα»[38]. Το αξίωμα δε είναι αυτοκρατορικό. Διότι λέγει «αγωνιζόμεθα με τας αρχάς, τας εξουσίας, τους κοσμοκράτορας του σκοτεινού τούτου κόσμου»[39]. Ο δε τόπος της δυναστείας είναι ο εναέριος χώρος, όπως μας το λέγει ο ίδιος· «κατά τον άρχοντα της εξουσίας του αέρος, του πνεύματος του νυν ενεργούντος εν τοις υιοίς της απειθείας»[40]. Δια τούτο και άρχων του κόσμου ονομάζεται, διότι η δεσποτεία του είναι γύρω από την γην. Και ο Κύριος κάπως έτσι λέγει· «τώρα γίνεται κρίσις του κόσμου τούτου, τώρα ο άρχων του κόσμου τούτου θα εκβληθή έξω»[41]. Και πάλιν· «έρχεται ο άρχων του κόσμου τούτου και δεν έχει επάνω μου καμίαν δύναμιν»[42].

10. Επειδή όμως ωμιλήσαμεν δια την στρατιάν του διαβόλου, ότι «είναι πνεύματα πονηρά εις τους ουρανούς»[43], πρέπει να γνωρίζωμεν καλά ότι η Γραφή ονομάζει συνήθως ουρανόν τον αέρα, όπως λ.χ. ο λόγος «τα πετεινά του ουρανού»[44] και το «αναβαίνουσιν εως των ουρανών»[45], δηλαδή ανυψώνονται πολύ εις τον αέρα. Δια τούτο και ο Κύριος είπεν ότι «ο Σατανάς ωσάν αστραπή έπεσεν από τον ουρανόν»[46]. Δηλαδή ότι έπεσεν από την εξουσίαν του και πεσμένος κάτω καταπατείται από αυτούς που έχουν ελπίσει εις τον Χριστόν. Διότι «έδωκεν εξουσίαν εις τους μαθητάς να πατούν επάνω εις τα φίδια και τους σκορπιούς και εις ολόκληρον την δύναμιν του εχθρού»[47]. Αφού λοιπόν εξεδιώχθη η πονηρά δεσποτεία του και εκαθαρίσθη ο περίγειος χώρος με το σωτήριο πάθος, που ειρήνευσε τα επίγεια και τα ουράνια[48], μας κηρύσσεται λοιπόν η βασιλεία των ουρανών. Διότι ο μεν Ιωάννης λέγει «ήγγικεν η βασιλεία των ουρανών»[49] και ο Κύριος παντού κηρύσσει το ευαγγέλιον της βασιλείας. Και ακόμη πρωύτερα οι άγγελοι εκραύγαζαν «δόξα εν υψίστοις Θεώ και επί γης ειρήνη»[50] και οι αγαλλιώμενοι με την είσοδον

του Κυρίου μας εις την Ιερουσαλήμ εκραύγαζαν «ειρήνη εις τον ουρανόν και δόξα εν τοις υψίστοις»[51]. Και γενικά απειράριθμοι είναι αι φωναί των επινικίων, που παρουσιάζουν την τελικήν συντριβήν του εχθρού, διότι καμμία πάλη, κανέννας αγώνας δεν μας απομένει εις τα ουράνια. Κανείς δεν μας αντιστέκεται και δεν μας εκτρέπει από την μακαρίαν ζωήν, αλλά εις το εξής ημείς χωρίς λύπην κατέχομεν την κληρονομίαν και διαρκώς απολαμβάνομεν από το ξυλον της ζωής, από το οποίον αρχικώς λόγω της επιβουλής του διαβόλου εμποδίσθημεν να φάγωμεν. Διότι «ο Θεός ετοποθέτησε την φλογίνην ρομφαίαν να φυλάσση τον δρόμον προς το δένδρον της ζωής»[52], την οποίαν ανεμπόδιστα αφού διέλθωμεν, μακάρι να εισέλθωμεν εις την απόλαυσιν των αγαθών εν Χριστώ Ιησού που είναι ο Κύριός μας. Εις αυτόν η δόξα και η δύναμις εις τους αιώνας των αιώνων.

Αμήν.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

[1]. Ψαλμ. 3, 2.

[2]. Ψαλμ. 4, 2.

[3]. Ησ. 58, 9.

[4]. Ψαλμ. 6, 2.

[5]. Ψαλμ. 12, 4.

[6]. Ψαλμ. 12, 2.

[7]. Ψαλμ. 13, 1.

[8]. Ψαλμ. 13, 1.

[9]. Ρωμ. 1, 28.

[10]. Ρωμ. 1, 26-27.

[11]. Ρωμ. 1, 23.

[12]. Ησ. 45, 7.

[13]. Μιχ. 1, 12.

[14]. Αμώς 3, 6.

[15]. Δευτ. 32, 39.

[16]. Ψαλμ. 50, 12.

[17]. Εφεσ. 2, 15.

[18]. Β' Κορ. 5, 17.

[19]. Δευτ. 32, 6.

[20]. Β' Κορ. 4, 16.

[21]. Παροιμ. 23, 14.

[22]. Δευτ. 8, 3.

[23]. Αριθ. 16, 31 κ.εξ.

[24]. Εξοδ. 14, 28.

[25]. Ρωμ. 9, 24.

[26]. Β' Τιμ. 2, 20.

[27]. Υπονοεί εδώ τους οπαδούς των δυαρχικών συστημάτων και τους ομοίως προς αυτούς πιστεύοντας Γνωστικούς, οι οποίοι εδέχοντο τον Θεόν και το κακόν ως δύο αυθυπάρκτους υπάρξεις.

[28]. Γεν. 1, 31.

[29]. Ρωμ. 6, 23.

[30]. Ψαλμ. 72, 27.

[31]. Το «εφ' ημίν» είναι το αυτεξούσιον. Δια του όρου «τα εφ' ημίν» σημαίνονται τα πράγματα που εξαρτώνται από το αυτεξούσιον του ανθρώπου. Η ορολογία είναι της στωϊκής φιλοσοφίας.

[32]. Γεν. 3, 5.

[33]. Γεν. 3, 15.

[34]. Α' Κορ. 15, 33.

[35]. Γεν. 3, 7.

[36]. Ματθ. 6, 25.

[37]. Γ' Βασιλ. 11, 14.

[38]. Εφεσ. 6, 12.

[39]. Εφεσ. 6, 12.

[40]. Εφεσ. 2, 2.

[41]. Ιωαν. 12, 31.

[42]. Ιωαν. 14, 30.

[43]. Εφεσ. 6, 12.

[44]. Ματθ. 6, 26.

[45]. Ψαλμ. 106, 26.

[46]. Λουκ. 10, 18.

[47]. Λουκ. 10, 19.

[48]. Κολασ. 1, 20.

[49]. Ματθ. 3, 2.

[50]. Λουκ. 2, 14.

[51]. Λουκ. 19, 38.

[52]. Γεν. 3, 24.

(Πατερικές Εκδόσεις «Γρηγόριος ο Παλαμάς» Μ.Βασιλείου Έργα, Τόμος 7ος, Ομιλία 4η, σελ.86-123.)